

Roma Lejyonerleri ve Anadolu

Roman Legionaries and Anatolia

Mehmet Ali Kaya*

Öz

Roma lejyonlarında askerlik yapmak ayrıcalıktı. İmparator Caracalla zamanına kadar, en azından teoride, Roma vatandaşlarının haklarına sahip olmayan Roma eyaletlerinin kent ya da köyleri lejyoner kaynağı olmaya liyakatli sayılmadılar. Ancak liyakatle ilgili bu ilke, Augustus'tan itibaren gerektiğinde ihlal edilebildi. Anadolu kökenli askerlerin Roma lejyoneri olmaları bu çerçevede gerçekleşti. Vatandaşlık hakkına sahip olmayan Anadolu'daki Roma eyaletlerinin kent ya da köylerinden lejyoner olarak Roma ordusuna dâhil edilen bir askere, imparatorluk sınırları içerisinde bulunan benzer koşullardaki diğer eyaletlerin kent ya da köylülere için olduğu gibi, ya lejyoner olunca ya da terhis olurken Roma vatandaşlık hakkı tanındı. Böylece o, Romalı ismine sahip oldu. Roma lejyonları ve onların Anadolu ile ilişkisi üzerine Türkçe yayın olmayışını da dikkate alarak kaleme aldığımız bu makalede Anadolu'nun hangi kentlerinin lejyoner kaynağı olarak kullanıldığı, bu kaynakları kullanan Roma lejyonlarının adları ve onların hangi koşullarda bu kaynakları kullanmak durumunda kaldıkları sorularının yanıtı aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Roma Ordusu, Lejyonlar, Anadolu'lu lejyonerler

Abstract

It was a privilege to serve in Roman legions. At least theoretically, the cities and villages(communities) of the Roman provinces that did not have franchise, were not capable of being a source of legionary untill the Caracalla period.. But principle of this franchise could be neglected after Augustus. The recruits of Anatolian origin for Roman legions realised in this condition. The franchise was granted for a soldier, who was from provincial towns and communities that were not given franchise, when he included to one Roman legion or discharged from it. So he had Roman name. In this paper, considering the lack of Turkish publications about Roman legions and their to connections of Anatolia, it is questioned the Anatolian

---

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü öğretim üyesi.

towns which were used as sources of Roman legions and the names of legions and under what conditions these sources were to be used.

Key Words: *Roman army, legions, Anatolian legionaries*

Roma ordusu erken imparatorluk döneminde üç bölümden oluşuyordu. Bunlardan birisi Lejyonlar (=Legio; çoğulu *Legiones*), ikincisi Yardımcı Birlikler (=Auxilia) ve üçüncüsü Roma'da ya da yakınlarında yerleştirilmiş olan bölümdü. Sonuncusu Praetoria Muhafız Alayı (=Cohors Praetoria), İmparatorun Atlı Muhafızları (=Equites Singulares Imperatoris), Kent Muhafızı (=Cohors Urbi), İtfaiye Birliği (=Vigilis) ile Misenum ve Ravenna'daki Donanma'dan oluşuyordu. Diğer ikisi, yani Lejyonlar ve Yardımcı Birlikler, merkezden çok uzaktaydılar. Onlar, Augustus'tan itibaren genellikle *Castris* (çoğulu *Castra*) ve *Castellum* (Çoğulu *Castella*) denilen daimi karargâhlara sahip oldular. İlki lejyonların, ikincisi Yardımcı Birliklerin karargâhıydı.

Lejyon ve Yardımcı Birlik arasındaki temel fark, ilkinin Roma vatandaşı olan askerlerden, ikincisinin vatandaşlık hakkına sahip olmayan müttefiklerden kurulmuş olmasıydı. İ.Ö. I. yüzyılın ilk çeyrek yüzyılı tamamlandığında İtalya'nın tüm kentlerine verilen vatandaşlık hakkı, Roma lejyoneri olma ayrıcalığını İtalya ile sınırlandırmıştı. Ancak lejyonerlik ile ilgili bu sınırlama gerektiğinde ihlal edilebildi. Bu ihlallerden ilki İ.S. 6 yılında meydana gelen Pannonia isyanında, ikincisi İ.S. 9 yılındaki Verus felaketi sonrasında görüldü. İlkinde gönüllü azatlılardan oluşan birlikler (=cohortes voluntariorum) lejyoner yapılıırken, ikincisinde Ren lejyonlarının eksigi vatandaş olmayan Roma halkından, yani Roma yerlisi kölelerden (=vernacula multitudo) acemi askerler kaydedilmek suretiyle giderildi¹. Ayrıca Lejyon karargâhlarının daimi olması, lejyonerlerin Roma yasasına rağmen bölge kadınlarıyla evlenmelerine ve bu evlilikten doğan erkek çocuklarının da lejyoner olmalarına yol açtı. Bu şekilde lejyoner olanların doğum yeri, yazıtlarında *castris* (=karargâh) olarak verildi. Başka bir ifadeyle onlar, doğum yeri olarak Roma vatandaşlığı hakkına sahip bir yerleşmeyi göstermedikleri halde lejyoner olmuşlardı². Demek ki Roma lejyonlarına asker alımında gözetilen vatandaşlık koşulu, en azından Augustus'tan itibaren kâğıt üzerinde kalmıştır. Bu durumda lejyoner olma hakkının Romalı olan İtalya ile sınırlandırılmasının nedenin, yalnızca İtalya'yı imparatorluğun diğer eyaletlerinden üstün tutma eğiliminde olan Romalı duygusu olduğu söylenebilir³.

¹ Cassius Dio, *Romaika* LV. 31.1 (=cohortes voluntariorum). Tacitus, *Annales* I. 31.4 (=vernacula multitudo).

² Parker 1980, 237.

³ Aslında merkezi yönetimi temsil eden Roma kenti ve İtalya, bir "polis" anlayışını da temsil eder. Tıpkı Helen "polis"i gibi haklarını başkalarıyla paylaşmayı uzun süre düşünmemiştir.

İtalya'nın diğer Roma eyaletlerinden üstün olduğunun altını çizmek dışında Roma imparatorlarını çok da ilgilendirmeyen bu koşul, öyle görülüyor ki Hadrianus döneminden itibaren önemini yitirdi. Traianus'un genişleme politikasını terk ederek birlikleri yeniden eski sınırları içine çeken Hadrianus, lejyonlarının eksiklerinin yerel kaynaklardan sağlanmasıyla en azından ordu birlikleri giderlerinin getireceği yükten kurtulmayı hedeflemişti. Sonraki imparatorlar zamanında, özellikle eyalet doğumlu imparatorlar zamanında eyaletlere karşı ön yargı büyük oranda kırıldı ve İ.S. II. Yüzyıl sonlarında eyaletler, uygulamada İtalya ile tamamen eşit konuma geldiler. Bu tarihte lejyonlar ile Yardımcı Birlikler (=Auxilia) arasındaki ayırım da önemini yitirmişti⁴. Köleler dışında imparatorluk sınırları içerisindeki herkese vatandaşlık hakkı tanıyan Caracalla'nın fermanının (constitutio Antoniniana) İ.S. 212 yılında yayınlanmasıyla, lejyonerlik anlamında zaten işlevsiz durumda bulunan vatandaşlık koşulu resmen ortadan kalktı. Artık yalnızca İtalya'daki Roma vatandaşları ile koloniler (coloniae) ve municipiumlar⁵ için yasal hak olan lejyonerliğe, İmparatorluk sınırları içerisindeki eyaletlerin tamamı yasal anlamda da liyakatliydi.

Augustus Dönemi'nde Anadolu'nun hiçbir eyaletine imparatorluğun sınırlarını savunma görevi verilmedi. Çünkü Augustus, Fırat sınırının savunmasını Suriye Eyaleti'ne emenet etmişti. İmparator'a, yani Augustus'a bağlı olan tek Anadolu eyaleti, Augustus'un İ.Ö. 25 yılında kurmuş olduğu Galatia Eyaleti idi.. Augustus'u temsil eden legatuslar (=Legati Augusti Propraetore) tarafından yönetilen⁶ Galatia Eyaleti'ne sınır eyaleti olarak itibar edilmesi, bu eyaletin Kappadokya Eyaleti ile birleştirilmesinden sonra mümkün olabildi. Birleşik eyaletin doğu sınırını oluşturan Fırat nehri boyunca, birisi Melitine'de (=Malatya) diğeri Satala'da (=Sadak) olmak üzere iki lejyon karargâhı kuruldu⁷. Galatia ve Kappadokia'nın geçici olarak birleştirilmiş olduğu tarihten (İ.S. 55) itibaren valilik yapmış olan Domitius Corbulo, Parthlara karşı yapılacak savaş nedeniyle bu iki eyalet içerisinde asker topladı⁸. Yukarıda belirtmiş olduğumuz gibi, bu tarihte lejyonlara asker kaydı için vatandaşlık koşulu, en azından bir ilke olarak, önemini yitirmiş değildi.

⁴ Parker 1980, 171.

⁵ Tam vatandaşlık hakkı tanınmış olan Roma müttefiki kente *municipium* (=municipium civium Romanorum) denir. Böylece Romalılar, tam vatandaşlık hakkına sahip olan bu tür müttefik kentler ile Roma kolonileri (=coloniae) arasında bir fark olduğunu vurguluyorlardı. Fethedilen ülkelere yerleşen ve bu ülkedeki Roma egemenliğini koruyan koloniler, Roma'nın bir parçasıydı.

⁶ Kaya 2000, 187. Sherk 1980, 1040 vd.

⁷ Kaya 2000, 131. Sherk 1980, 996 vd. Debevoise 1968, 199 vd. Mitchell 1993 I, 122. Lightfoot 1993, 123 (=Satala)

⁸ Magie 1950, 1413.

Anadolu'nun Galatia ve Kappadokia eyaletleri dışındaki Roma eyaletleri ise Augustus Dönemi'nde senato eyaletleriydi. Bu eyaletlerde eyalet valisine bağlı olan garnizonları normal koşullarda Yardımcı Birlikler (=Auxilia) oluşturuyordu⁹. Başka bir ifadeyle Asia, Kilikia ve Bithynia-Pontos eyaletlerinden normal koşullarda lejyoner kaydının olmaması beklenirdi. Ancak daha önce belirtmiş olduğumuz gibi, Augustus ve sonraki Roma imparatorları gerektiğinde lejyonerlik için koşul olan vatandaşlığı dikkate almayabiliyorlardı. Anadolu'nun birçok kenti, çoğu Galatia eyaletinden olmak üzere, bu nedenle Roma lejyonları için asker kaynağı olabildi.

Roma lejyonlarına asker veren Anadolu'nun ilk kentleri, Augustus tarafından kurulmuş olan Galatia Eyaleti sınırları içerisinde bulunan kentlerdi. Galatia Eyaleti'nden asker kaydetmiş olan ilk iki Roma lejyonlarından birisi, daha sonra kaynağına atfen aldığı *cognomen* ile yani *Deiotariana* adıyla anılacak olan XXII numaralı lejyondur. Bu lejyonun *Castris*'i (=karargâhı) Mısır'daydı¹⁰. İkincisi Roma'nın VII numaralı lejyonuydu¹¹. Her iki lejyonun Anadolu'yu asker kaynağı olarak kullanmış olduğuna ilişkin belgeleri yazıtlar oluşturmaktadır. Bu yazıtlar, hem Anadolu'da hem de lejyon karargâhının bulunduğu eyaletlerde keşfedildiler¹².

Sözünü ettiğimiz Mısır'daki Roma lejyonu, yani Legio XXII Deiotariana, adından da anlaşılacağı üzere Galatia kralı Deiotaros'un askerlerinden kurulmuş veya en azından bu lejyonun çekirdeği ve ekseriyeti, kralın Roma lejyonları tarzında eğitip donattığı iki lejyonluk ordusundan oluşturulmuştu. Bu ordu Deiotaros'un ölümünden sonra son Galatya kralı Amyntas'ın emrinde Pisidia ve İsauria bölgesinde yaşayan Homanadlara karşı savaştı. Amyntas, bu savaşlar sırasında öldü. Augustus, bu kralın ölmeden önce hazırlamış olduğu vasiyetname gereğince (veya bir vasiyetname yoksa bile bir mirasçı gibi hareket ederek), Galatia Krallığı'nı ilhak edip Galatia Eyaleti'ni kurdu¹³. Bu arada sahipsiz kalan Deiotaros'un ordusuna, tıpkı kralın ülkesinin mirasçısı olduğu gibi, Galatya Eyaleti'nin ilk valisi M. Lollius tarafından Augustus adına el koyuldu. Yani Deiotaros tarafından kurulmuş olan bu ordu, en azından ekseriyeti, Yardımcı Birlikler olarak değil Roma lejyonu olarak Roma ordusuna dâhil edilecekti. Nitekim *Iusta legio* olarak Galatia Eyaleti'nin valisinin emrinde dinsel arıtıma tabi kılınan Deiotaros'un ordusu, daha sonra isimsiz olarak Mısır'a

⁹ Anadolu'daki yardımcı birlikler konusunda bk. Kaya 2003, 84 vd.

¹⁰ Parker 1980, 89.

¹¹ Mitchell 1976, 298 vd.

¹² Bk. Aşağıda dn. 14 vd.

¹³ Kaya 2000, 105.

gönderildi¹⁴. Dolayısıyla Mısır'a giden bu birlik askerleri bir Roma valisi tarafından toplanmamış, organize durumdaki askerler olarak Roma lejyonuna dönüştürülmüştü. Ancak bu ordu, Mısır'da ayrı bir isim ve numaraya sahip lejyon olarak tahsis edilmedi. İlk Mısır'daki Legio III Cyrenaica ile isimsiz olarak aynı karargâh yerini paylaştı. Daha sonraki bir tarihte III numaralı bu lejyondan ayrıldı. Ayrılırken adını (=Cyrenaica) muhafaza etti; fakat numarası değişti. Anadolu kökenli askerlerden kurulan yeni lejyon şimdi Legio XXII Cyrenaica olmuştu. Zamanla, belki Cyrenaica adlı ilk lejyondan farkını da belirtmek için kurucusuna atfen "Deiotariana" adıyla anılmaya başlandı. XXII numaralı bu lejyon *Deiotariana* adını (=cognomenini), imparator Claudius zamanında resmen kullanmaya başlayacaktır¹⁵.

Sözünü etmiş olduğumuz bu Mısır lejyonlarında hizmet etmiş olan Anadolu kökenli askerlere ilişkin belgeleri, günümüze kadar korunarak gelmiş olan yazıtlar oluşturmaktadır. Askerlerin adlarını ve doğum yerlerini veren bu yazıtlardan birisi, Mısır'da bulunan *Laterculus Militum*'dur¹⁶. Bu asker listesinde ad ve doğum yerleri verilen lejyonlardan 21'i Anadolu kökenlidir: 10'u Ankyra'dan (=Ankara), 4'ü Tavium'dan (=Büyük Nefesköy) idi. Beş asker, her birinden birer olmak üzere, Sebastopolis (=Sulusaray), Pompeiopolis (=Taşköprü), Gangra (=Çankırı), Side, İsinda'dan (=Yazır köyü) idi. Belgede bir askerın doğum yeri olarak bir yerleşim birimi değil, bir bölge adı olan Paphlagonia olarak verildi. Bir asker de Galatia kralı Deiotaros'un hakimiyet alanı içinde olmayan bir kentten, Nikaia'dan (=İzmit) idi. Nikaia, Augustus zamanında bir senato eyaleti olan Bithynia-Pontos Eyaleti'nin bir kentiydi. Listede sayılan bu askerler, Anadolu lu olmayan diğerleriyle birlikte Mısır'daki Koptos'tan (=Kuft) Kızıl Deniz'e uzanan yol üzerindeki kale ve su depolarının yapımına yardım ettiler¹⁷.

Mısır'daki Roma lejyonlarında askerlik yapan Anadolu kökenli askerler hakkında bilgi kaynağımız olan diğer belgelerden biri de askerlerin şahıslarıyla ilgili mezar taşlarıdır. Bu belgelerden biz, Mısır'daki Roma lejyonlarına kaydedilmiş olan askerlerin doğum yerlerini öğreniyoruz. Onlar, her birinden birer olmak üzere şu kentlerden gitmişlerdi: Ankyra, Pompeiopolis (Taşköprü), Tavium, Gangra, Amaseia (Amasya), Akmonia (=Banaz-Ahat Köyü), Attaleia (=Antalya)¹⁸. Julius-

¹⁴ Sherk 1955, 407.

¹⁵ Harrer 1941, 84 vd.

¹⁶ Bosch 1967, no.49.

¹⁷ Bosch 1967, s. 31.

¹⁸ Bosch 1967, no. 59 (=Ankyra). *CIL* III 6591(=Pompeiopolis); 14136 (=Tavium); 6607 (=Gangra ve Amaseia). *MAMA* VI 283 (=Akmonia). *AE* (1915), 47.

Claudius dönemine tarihlenen bu lejyonerlerden yalnızca ilki, Legio XXII'de hizmet etmişti.

Üçüncü belge, Mısır'da buluna bir papirüs parçasıdır. Burada sayılan Roma lejyonerlerinin üçü Ankyra'dan, ikisi Pessinus'dan (=Balhisar), ikisi Laodikeia'dan (=Ladik) ve iki asker de, her birinden birer olmak üzere, Apameia (=Dinar) ve Philomelion'dan (=Akşehir) gitmişti¹⁹.

Anadolu kentlerinden asker kaydetmiş olan bir diğer erken tarihli Roma lejyonu, Legio VII'dir. İç Savaş'ta Sextus Pompeius'a karşı savaşmış olan bu lejyon, öyle görülüyor ki, İ.Ö. 25 yılında, Galatia Eyaleti'nin ilk valisi Lollius ile birlikte Anadolu'ya gelmişti. İkonionlu (=Konya) bir veteranın bu valinin adını (=M. Lollius M. f) taşıyor olması²⁰, tarihlleme konusundaki bu öneriyi yani Legio VII'nin İ.Ö. 25 yılında Anadolu'ya gelmiş olabileceğini doğrulamak konusunda uygun bir delildir. Anadolu'da, Antiokheia (=Yalvaç) civarında olması gereken karargâhında İ.Ö. 13 yılına kadar kalan lejyon sonraki iki yıl içinde Makedonya'ya döndü ve orada Thraklara karşı savaştı. VII numaralı bu lejyon, Makedonya'dayken *Macedoniaca* adını (=cognomen) aldı. İ.S. 9 yılında daimi karargâhı olan Dalmatia'ya giden lejyon, orada Makedonya'dayken aldığı adını (=Legio VII *Macedonica*) kullanıyordu. İ.S. 42 yılındaki Scribonius isyanından sonra, imparatora sadakati dolayısıyla Legio VII *Claudia Pia Fidelis* adlarını alan lejyon, İ.S. 60'lı yılların sonunda Moesia'daydı²¹.

Legio VII'ye Anadolu'dan ilk asker kayıtları, onun Anadolu'da bulunmuş olduğu yıllarda gerçekleşti. Fakat lejyon, Anadolu'dan ayrıldıktan sonra da Anadolu'yu asker kaynağı olarak kullanmaya devam etti. Yazıtlar, bu lejyonda hizmet eden askerlerin doğum yerlerini vermiştir. Buna göre Legio VII'ye asker sağlamış olan yerleşim birimleri şunlardır. Pessinus (=Balhisar), Komama (=Şerefönü), Milyas (=Söğüt), İkonion (=Konya), Laranda (=Karaman), Amblada (=Asar Tepe), Ninika (=Mut), Isinda (=Yazır Köyü), Kormasa, Apollonia (=Uluborlu), Kestros (=Gazipaşa ilçesi Macarköy), Sebaste (Dağlık Kilikya'da), Phazemon (=Merzifon), Sebastopolis (=Sulusaray) ve Klistina (yeri tam olarak bilinmiyor). Legio VII'de hizmet eden Pessinus'lu askerlerin sayısı 4, Komamalı askerlerin sayı 3, Milyashlıların sayısı 2, diğerlerinin bireridir²².

Legio VII'ye kaydedilen Anadolu askerlerinin ekseriyeti, askeri hizmetlerini tamamladıktan sonra vatanlarına dönerlerken kimileri lejyon karargâhının bulunduğu ülkede kaldılar. Bunlardan birisi Laranda'dan

¹⁹ Mitchell 1993, I 137.

²⁰ *JGRR* III 1476. Ayrıca Legio VII konusunda geniş bilgi için bk. Mitchell 1976, 298 vd.

²¹ Parker 1980, 148. Ramsay 1897, 474.

²² Mitchell 1993 I, 73, 137.

(=Karaman) idi. *T. Cillius T.f. Fab.* ismini taşıyan bu asker, 38 yıl Legio VII'nın askeri olarak hizmet etti²³. Diğerleri Pessinus, Isaura, Amaseia'dandı²⁴. Fakat bu üç kent askerlerinin yazıtlarında, lejyonun Dalmatia'daki daimi karargâhına yerleştirildikten sonra almış olduğu son adları(=cognomenleri), yani Legio VII Claudia Pia Fidelis muhafaza edildi. Lejyonun Pontos'tan kaydettiği bir askeri ise, Dalmatia'da evlendi²⁵.

Roma lejyonlarına Anadolu'dan asker kaydetme uygulaması, Julius-Claudius sülalesi imparatorlarının sonuncusu olan Nero döneminde de devam etti. Ancak Anadolu kentlerinden asker kaydeden Roma lejyonları, bu askerleri kaydederlerken Roma Anadolu'sunun Doğu sınırındaydılar. Onların burada bulunma nedeni Nero döneminde patlak veren Armenia Savaşı'dır. Deneyimli bir senator olan Domitius Corbulo, Armenia Savaşı'nda Roma ordularının komutanı olarak atandı. Aynı zamanda o, Anadolu'nun zaten büyük olan iki eyaleti'nin, yani Galatia ve Kappadokia eyaletlerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş olan bir büyük eyaletin (=Galatia-Kappadokya Eyaleti) valisi olarak atanmıştı²⁶. Böylece, Pontos bölgesini de bu eyalete ekleyen Domitius Corbulo'ya Anadolu'nun çok büyük bir kesiminden asker toplama olanağı verilmiş oluyordu.

Domitius Corbulo'nun emrine tahsis edilen ilk lejyonlar, imparator Nero'nun emriyle Syria Eyaleti'nden temin edilen *Ferrata* adlı VI. Lejyon ile *Gallica* adlı III. Lejyondur. Domitius Corbulo'nun Syria Eyaleti valisi Quadratus'tan Kilikia'da teslim almış olduğu her iki lejyonun askerleri yaşlı ve güçsüzdü. Bu nedenle Corbulo, bu lejyonların yaşlı ve güçsüz lejyonerlerini terhis ederek, onların yerlerini Anadolu'dan kaydettiği askerlerle doldurdu²⁷. Bu askerlerden birisi, Pontos Galaticus'un metropolis'i olan Amaseia'dan (=Amasya) kaydedilmişti²⁸. Bir başkası İsauria bölgesindedi. Bu asker, 27 yıl Roma lejyoneri olarak görev yaptıktan sonra terhis olup evine döndü²⁹.

İ.S. 55 yılından itibaren Melitine (=Malatya) ve Armenia savaş bölgesine yakın yerlere konuşlandırılmış olan diğer lejyonlara da Anadolu kentlerinden asker kaydedildi. Lejyon ad ve numaralarını veren lejyoner veya veteran yazıtlarına göre Anadolu'dan asker kaydetmiş olan Roma lejyonları şunlardı: Legio IV Scythica, Legio XII Fulminata, Legio V Macedonica ve Legio XVI Flavia Firma. Bu lejyonlardan ilkinde hizmet eden Anadolulu bir asker, Kilikia'daki Hieropolis/Castabala'dan

²³ *CIL* III 2818.

²⁴ *CIL* III 9726 (=Pessinus'tan), 12498(=Isaura'dan), 13263 (=Amaseia'dan).

²⁵ *AE* (1910), 174.

²⁶ Kaya 2000, 121 dn. 600.

²⁷ Tacitus, *Annales* XIII.18.12. Debevoise 1968, 180.

²⁸ Sherk 1980, 961.

²⁹ Mitchell 1993 I, 140.

(=Osmaniye yakınında) gitmişti³⁰. İkinci lejyonun, yani Legio XII Fulminata'nın Anadolu askerleri ise çok geniş bir alandan kaydedilmişti. Bu lejyona asker temin eden kentler şunlardı: Neoclaudiopolis (=Vezirköprü), Komana (=Gümenek), Ankyra (=Ankara), Antiokheia (=Yalvaç), Trogitis (=Suğla) Gölü civarı ve Laertes (=Kozyaka Köyü yakını)³¹.

Armenia savaş bölgesinin gerisinde, muhtemelen Pontos'ta merkezlenmiş olan Legio V Makedonica'nın asker kaynağı ekseriyetle Pontos bölgesi kentleri oldu. Bu lejyonda askerlik yapmış olan Killikomonlu bir asker, askeri hizmetini tamamladıktan sonra evine döndü. Aynı lejyonun Amaseia'dan kaydetmiş olduğu iki askerinden birisi de Killikomonlu veteran gibi, askeri hizmetini tamamladıktan sonra evine döndü ve orada (=Amaseia'da) gömüldü. Amaseia'dan giden diğer asker, onlar kadar şanslı değildi. O, Filistin'deki Emasa'da henüz yirmi yaşındayken yaşamını yitirdi. Legio V Macedonica, İ.S. 68-70 yıllarında oradaydı³². Bu lejyonun Ankyralı bir askerine de Troesmis'te rastlandı. Lejyonun buradaki karargâhında *quinquannales* olarak hizmet eden bu asker, lejyonerler için bir hamam inşa etti³³. Lejyonun iki askeri de askerlik hizmetini tamamladıktan sonra evine döndü. Bu iki Ankyralı veterandan birisi oğlu tarafından³⁴, diğeri karısı ve kızı tarafından gömüldü³⁵. Aynı lejyonun bir askeri de Dağlık Kilikya'daki Sidera'da öldü. Ancak Herennius Maximus adını taşıyan bu asker, Sideralı değildi³⁶.

İ.S. 75 yılında Satala'da (=Sadak Köyü) olduğu bilinen Legio XVI Flavia Firma'nın yerini daha sonra Legio XV Apollinaris aldı. Her iki lejyon da Satala'daki karargâhındayken Anadolu'dan asker kaydetti. Bu lejyonların Anadolu askerlerinin kaydedildiği yerler, her birinden birer olmak üzere şunlardı: Lystra (=Hatunsaray), Trogitis (=Suğla) Gölü çevresi, Caesareia (=Kayseri), Neoclaudiopolis ve Paphlagonia bölgesi³⁷.

Anadolu'dan asker kaydetmiş olan diğer Roma lejyonları şunlardı: Legio IV Flavia, Legio XIV Gemina, Adiutrix adını (=cognomenini) taşıyan I ve II numaralı lejyonlar, Legio X Gemina, Legio IV Scythica, Parthica adını taşıyan I ve III numaralı lejyonlar. Ancak saydığımız bu

³⁰ Mitchell 1993 I, 140.

³¹ SP III nr. 60 ve 70. (=Neoclaudiopolis). Harper 1968, 112(=Comana). Bosch 1967, no 268 (=Ankyra). AE (1924), 135 (=Antiokheia). CIL III 6800 (=Trogitis Gölü civarı).

³² Mitchell 1993 I, 138.

³³ Bosch 1967 no.170.

³⁴ Bosch 1967, no.171.

³⁵ Bosch 1967, no. 270.

³⁶ Mitford 1962, 192 no.8.

³⁷ MAMA VIII 15 (=Lystra); SP III 34 (=Neoclaudiopolis). Ayrıca bk. Speidel 1980, 734. Mitchell 1993 I, 139.

lejyonların Anadolu'dan asker kaydetmeleri İ.S. II. Yüzyılda gerçekleşti. Bu yüzyılda yapılan kayıtların öncekilerden farkı, bu kayıtların lejyonların sevkıyatı sırasında yapılmış olmasıdır. Traianus'un Pers seferine katılmış olan Legio IV Flavia'nın Anadolu kökenli askeri Ankyra'dandı³⁸. Daimi garnizonu Dakia'dayken Parth seferine katılmış olan Legio XIV Gemina'da ise Anadolu kökenli üç asker görev yaptı. Bunlardan birisi İkonion'dan, diğeri Ankyra'dan, üçüncüsü Lykia-Isauria sınırındaki bir köydendi. İlk ikisi askeri hizmetini tamamladıktan sonra evine döndü. İkonionlu veteran aile mezarlığına gömülürken, Ankyralı veteran doğduğu köyde defnedildi. Üçüncü asker, lejyonun Dakia'daki karargâhında evlendi³⁹.

Legio I Adiutrix ve Legio II Adiutrix, İ.S. 2. yüzyılda düzenli olarak Parth seferine katılmış olan Roma lejyonlarındandır⁴⁰. Onlar, bu seferler sırasında Anadolu'dan asker kaydettiler. Legio I Adiutrix'in Anadolu kökenli askeri İkonion'dan kaydedilmişti⁴¹. Legio II Adiutrix'te askerlik yapmış olan Anadolu kökenli iki asker ise Ankyra'dandı⁴². Aynı yüzyılda veya III. Yüzyıl başında Phrygia'daki Sebaste'den bir asker Legio X Gemina'da hizmet etti⁴³. Onun lejyoner olarak Roma ordusuna alınması Septimius Severus ya da Caracalla'nın Parth seferi sırasında olmalıdır.

Legio I Italica'da görev yapmış olan Anadolu kökenli iki asker, bu lejyonun Moesia'daki karargâhında, yani Novae'de bulunduğu sırada yaşamlarını kaybettiler. Bu iki askerden birisi Ankyra, diğeri Aspendos (=Belkis)doğumluydu⁴⁴. Onların lejyoner olarak Roma ordusuna alınması muhtemelen Traianus'un Parth seferi çerçevesinde gerçekleşti. Zira Legio I Italica, Hadrianus zamanında Novae'ye yerleşmişti⁴⁵.

Legio IV Scythica, İ.S. 2. Yüzyılda muhtemelen Parth seferleri sırasında Anadolu'yu yeniden asker kaynağı olarak kullandı. Bu zamanda Ephesos, Pergamon, Ankyra ve Caesareia bu lejyona asker verdi⁴⁶. Legio I Parthica ve Legio III Parthica, Septimius Severus'un Parth seferine katıldılar. Her iki lejyon sevkıyatları sırasında Anadolu'dan asker kaydettiler. Bu askerler, Dağlık Kilikia, Lykia ve Ankyra'dan temin edildiler⁴⁷.

³⁸ Bosch 1967, no.271.

³⁹ Mitchell 1993 I, 139. *RECAM* II, no.289 (=Ankyralı asker)

⁴⁰ Lejyon hareketleri için bk. Ritterling 1925, 1186 vd. Parker 1980, 118 vd.

⁴¹ Mitchell 1993 I, 138.

⁴² Bosch 1967, no.153.

⁴³ Speidel 1976, 379 vd.

⁴⁴ Mitchell 1993 I, 139.

⁴⁵ Parker 1980, 153,163, 165.

⁴⁶ French 1983, 47 vd.

⁴⁷ Bean-Mitford 1965, 30 no.33. Mitchell 1977, 84 no.18. Mitchell 1993 I, 133.

Anadolu'dan asker kaydetmiş olan bir diğer lejyon Legio III Augusta'dır. Daimi karargâhı Afrika'da olan bu lejyonun Anadolu kökenli askerleri Asia, Bithynia ve Kilikia'dan toplanmıştır⁴⁸. Bu askerlerin kayıtları, İ.S. II. Yüzyılda veya III. Yüzyıldaki sevkıyatlar sırasında yapılmış olmalıdır.

Sonuç olarak çoğu orta Anadolu'dan olmak üzere Anadolu'nun her bölgesi Roma lejyonlarının asker kaynağı oldu. Galatia Eyaleti'nin kurulmuş olduğu İ.Ö. 25 yılından İ.S. II. Yüzyıl sonuna kadar en az kırk ayrı kentten asker almış olan Roma lejyonlarının sayısı ise 22'den daha az değildir. Julius-Claudius sülalesi döneminde Roma lejyonlarına kaydedilen Anadolu kökenli askerlerin ilk grubu, yani Mısır'a gönderilenler eğitilmiş ve donanımlı birliklerdi ve Roma lejyonu yapıldıktan sonra isimsiz olarak Roma ordusuna dâhil edilmişti. Sonraki kayıtlar bu şekilde toplu ve donanımlı olarak yapılmış değildi. Bunlardan ilki, yani Legio VII'nin Anadolu kökenli lejyonerleri ekseriyetle lejyonun Anadolu'da geçici karargâhının bulunduğu zamanda Roma ordusuna dâhil edildiler. Nero döneminde ve onun halefi döneminde lejyoner olan Anadolu kökenli askerlere Armenia Savaşı dolayısıyla ihtiyaç duyuldu. Onlar, bu savaş nedeniyle Fırat Irmağı boyuna, Melitine ve savaş bölgesinin gerisine yani Satala ve Pontos'a yerleştirilmiş olan lejyonlara kaydedildiler. Bu dönemde Anadolu kent ve köylerinden asker kaydetmiş olan lejyonerlerin sayısı, öncesi ve sonrasına göre, göreceli olarak çoktu ve bu lejyonlar, asker kaynağı olarak daha çok Orta Anadolu ve Pontos bölgesinin kent ve köylerini kullandılar. İ.S. II. Yüzyılı, lejyoner kaydını gerektiren koşullar bakımından üçüncü dönem olarak tanımlayabiliriz. Zira bu dönemde yapılan kayıtlar, ilk iki dönemden yani Julius-Claudius Sülalesi Dönemi ile Nero ve halefi Dönemiden farklı olarak, lejyon sevkıyatları sırasında gerçekleşti.

⁴⁸ Speidell 1980, 738 vd. Legio III Augusta'nın Zeugma'daki karargâhı için bk. Hartmann vd. 2004, 337.

Kısaltmalar

- AE L'anne Epigraphique*. Paris (1962-)
- Bean-Mitford 1965 G.E. Bean- T.B. Mitford, *Journeys in Rough Cilicia* 1962-63, Wien 1965.
- Bosch 1967 C. Bosch, *Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*. Ankara 1967.
- Cassius Dio, *Romaika* Dio's Roman History. İngilizceye çev. E. Cary. (Loeb) London 1968
- CIL Corpus Inscriptionum Latinarum*. Berolini (1862-)
- Debevoise 1968 N.C. Debevoise, *A Political History of Parthia*. Chicago 1968.
- French 1983 D. French, "Recruitment in Asia Minor for the Legio III Scythica". *Armies And Frontiers in Roman and Byzantine Anatolia* (ed. S. Mitchell). Oxford 1983., 47-60.
- Harper 1968 R.P. Harper, "Tituli Comanorum Cappadociae". *AS* 18 (1968), 93-158.
- Hartmann and etc. 2004M. Hartmann, M. Speidel, H. Gülüce, M. G. Drahor, G. Göktürkler, "Roman Military Installations at "At Meydanı" Zeugma". *Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt* (-31 Mayıs 2003 Ankara) Ankara 2004, 335-343.
- IGRR Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes* (Ed. R. Cagnat). Paris (1906-)
- Kaya 2000 M.A. Kaya, *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*. İzmir 2000.
- Kaya 2003 M.A.Kaya, "Anadolu'da Roma Garnizonları". *Tarih İncelemeleri Dergisi* XVIII/2 (2003), 83-94.
- Lighfood 1993 C.S. Lighfoot, "Roma İmparatorluğu'nun Doğu Sınırı ve Satala". *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1992 Konferansları*. Ankara 1993, 118-125.
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of Third Century after Christ* I-II. Princeton 1950.
- MAMA Monumenta Asiae Minoris Antiqua*. London (1929-)
- Mitchell 1977 S. Mitchell, "R.E.C.A.M. Notes and Studies no.1. Inscriptions of Ankara". *AS* .27. (1977), 63-103.
- Mitchell 1976 S. Mitchell, "Legio VII and Garrison of Augustus Galatia".

- Classical Quarterly* 26 (1976), 298-308.
- Mitchell 1993 S. Mitchell, *Anatolia. Land, Men, and Gods in Asia Minor* I. Oxford 1993.
- Mitford 1962 T.B. Mitford, "Sites old and New in Rough Cilicia". *AS* 12(1962), 185-217.
- Parker 1980 H.M.D. Parker, *Roman Legions*. Chicago 1980.
- Ramsay 1897 W.M. Ramsay, *The Cities and Bishopsrics of Phrygia* II. Oxford 1897.
- RECAM II *Regional Epigraphic Catalogues of Asia Minor II. Ankara District. The Inscriptions of North Galatia* (Ed. S. Mitchell-D.H. French-S. Greenhalph) Oxford 1982.
- Ritterling 1925 E. Ritterling, "Legio". *RE* XII (1925), 1186-1829.
- Sherk 1955 R.K. Sherk, "The 'Inermes Province' of Asia Minor". *American Journal of Philology* 76 (1955), 400-414.
- Sherk 1980 R.K. Sherk, "Roman Galatia: The Governors from 25 B.C. to A.D 114". *ANRW* II-7/2 (Berlin 1980), 954-1052.
- SP Studia Pontica* (1903-)
- Speidel 1980 M.P. Speidel, "Legionaries from Asia Minor". *ANRW* II-7/2, Berlin 1980, 730-746.
- Tacitus, *Annales* Tacitus, *The Annals of Imperial Rome*. İngilizce'ye çev. M. Grant (Penguin Books). Bristol 1961.